

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

LEGAL BASIS FOR CONTROL AND SUPERVISORY ACTIVITIES IN THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Актуальність статті полягає в тому, що на сучасному етапі становлення функціонування органів правопорядку України, Національна поліція України відіграє чи не найбільшу роль та виконує чи не найширші функції, що в свою чергу зумовлює потребу в глибокому дослідженні її функцій і основних правових засад їх реалізації. Серед інших функцій, найбільш важливі, на нашу думку відносяться до спектру «контрольно-наглядових», що суттєво впливають на правовідносини в суспільстві та вможливають реалізацію, також і інших завдань і повноважень. Метою статті є теоретико-правова характеристика правових засад здійснення контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції України. У статті досліджено правові засади здійснення контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції України крізь призму законодавства України та основні теоретико-практичні напрацювання вчених і дослідників, що уможливило досягнення практикоорієнтованих результатів, обґрунтування відповідних висновки і окреслення подальших напрямів здійснення досліджень. У статті доводиться позиція про те, що конституційні засади здійснення контрольно-наглядової діяльності Національною поліцією полягають у формуванні нормативно-правового підґрунтя для регулювання адміністративної правоохоронної діяльності, яка відтворюється через розуміння органів правопорядку як невід'ємного елемента у структурі сектору безпеки та оборони, а також визнання повноцінної реалізації функції нагляду та контролю основними пріоритетними напрямами забезпечення національної безпеки. Обґрунтовано думку також про те, що в сучасному суспільстві створено та забезпечено функціонування низки інституцій, мета та основні завдання яких безпосередньо пов'язані як із забезпеченням реалізації правоохоронними органами своїх безпосередніх функцій, так і здійсненням контролю за діяльністю поліції (громадський контроль). Наразі головним пріоритетом держави є налагодження взаємозв'язку поліції із громадськістю, що, із урахуванням позитивного зарубіжного та міжнародного досвіду, має забезпечити повноцінний та всебічний захист прав та інтересів громадян, а також остаточно інтегрувати принцип нульової толерантності до правопорушень, який продемонстрував себе як ефективний за кордоном. Перспектива подальшого дослідження правових засад здійснення контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції України полягає в необхідності окреслення чітких напрямів удосконалення відповідного інституту, що в свою чергу дозволить забезпечити сталість та системність розвитку в указаному сегменті правовідносин.

Ключові слова: засади, контроль, нагляд, діяльність поліції, правові засади, правоохорона.

The relevance of the article lies in the fact that at the current stage of the formation of the functioning of law enforcement agencies of Ukraine, the National Police of Ukraine plays almost the largest role and performs almost the widest functions, which in turn necessitates a deep study of its functions and the main legal basis for their implementation. Among other functions, the most important, in our opinion, belong to the spectrum of “control and supervision”, which significantly affect legal relations in society and enable the implementation of other tasks and powers. The purpose of the article is the theoretical and

legal characterization of the legal basis for the implementation of control and supervision activities in the National Police of Ukraine. The article examines the legal basis for carrying out control and supervisory activities in the National Police of Ukraine through the prism of the legislation of Ukraine and the main theoretical and practical developments of scientists and researchers, which made it possible to achieve practice-oriented results, substantiate relevant conclusions and outline further directions of research. The article proves the position that the constitutional basis for the implementation of control and supervisory activities by the National Police consists in the formation of a regulatory framework for regulating administrative law enforcement activities, which is reproduced through the understanding of law enforcement agencies as an integral element in the structure of the security and defense sector, as well as the recognition of the full implementation of the function of supervision and control as the main priority directions of ensuring the national Security. The opinion is also substantiated that a number of institutions have been created and ensured in modern society, the purpose and main tasks of which are directly related both to ensuring the implementation by law enforcement agencies of their direct functions and exercising control over police activities (public control). Currently, the main priority of the state is to establish the relationship between the police and the public, which, taking into account positive foreign and international experience, should ensure full and comprehensive protection of the rights and interests of citizens, as well as finally integrate the principle of zero tolerance for offenses, which has proven to be effective abroad. The prospect of further study of the legal framework for control and supervisory activities in the National Police of Ukraine is the need to outline clear directions for improving the relevant institution, which in turn will ensure the sustainability and systematic development in this segment of legal relations.

Key words: *principles, control, supervision, police activities, legal principles, law enforcement.*

Актуальність тематики. На сучасному етапі становлення функціонування органів правопорядку України, Національна поліція України відіграє чи не найбільшу роль та виконує чи не найширші функції, що в свою чергу зумовлює потребу в глибокому дослідженні її функцій і основних правових засад їх реалізації. Серед інших функцій, найбільш важливі, на нашу думку відносяться до спектру «контрольно-наглядових», що суттєво впливають на правовідносини в суспільстві та вможливають реалізацію, також і інших завдань і повноважень.

Метою статті є теоретико-правова характеристика правових засад здійснення контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції України. Це в свою чергу зумовлює необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань, як: 1. Визначення змісту та сутності категорії «правові засади» та інших, що аналізуються; 2. Виокремлення з кола правових засад в сфері здійснення контрольно-наглядової діяльності Національної поліції України адміністративного законодавства; 3. Окреслення висновків і рекомендацій до зазначеного дослідження, а також уможливлення становлення наукового підґрунтя для подальших наукових пошуків.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері функціонування Національної поліції України.

Предметом дослідження є правові засади здійснення контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції України.

Виклад основного матеріалу статті. Правові засади реалізації повноважень органами державної та виконавчої влади є складним феноменом, який відрізняється ознакою ієрархічності, що полягає у чіткому вертикальному взаємозв'язку між нормативно-правовими актами, що забезпечує єдиний, виважений механізм захисту прав та свобод людини і громадянина, інтересів держави та дотримання принципу верховенства права. В сучасному суспільстві основним нормативно-правовим актом, який закладає підґрунтя для інших є Конституція України. Отже, умовно, правові підстави для реалізації контрольно-наглядової функції Національної поліції можна диференціювати на три групи: 1) конституційні засади регулювання контрольно-наглядової діяльності; 2) положення національних нормативно-правових актів щодо здійснення контрольно-наглядової діяльності; 3) міжнародно-правові та європейські стандарти здійснення контрольно-наглядової діяльності.

Визначення системи національної безпеки на функціональному рівні потребує розгляду цього поняття як сукупності визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи

взаємодія. Під системою тут слід вважати будь який предмет або явище реальної дійсності, мислення та пізнання, які складаються з відповідних частин, елементів, об'єднаних в єдине ціле. Виходячи зі сприйняття самого змісту системи як сукупності певних частин та елементів, що їй притаманні, найважливішими рисами цього явища виступають розчленованість і цілісність. Сукупність якісно визначених елементів і частин становить зміст системи, а сукупність закономірних зв'язків між цими елементами та частинами – її внутрішню структуру або форму вираження. Слід також зазначити, що природа складових елементів та характер структури системи – найрізноманітніші. І говорячи про систему національної безпеки України, необхідно підкреслити, що її змістом виступає сукупність державних органів (законодавчої, виконавчої та судової влади), громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних єдиними цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, які здійснюють узгоджену діяльність у межах чинного законодавства України [1, с. 102]. Оцінка діяльності правоохоронних органів з огляду на її конституційний вимір у будь-якому випадку проводиться з огляду на розуміння поліції як частини сектору безпеки і оборони, а також визначення її основним обов'язком захист національної безпеки та національних інтересів держави. Розуміння національної безпеки як єдиного механізму в якому функціонують інші суспільні відносини надає можливість диференціювати напрями правоохоронної діяльності відповідно до наявних загроз та очікуваних результатів.

Таким чином, система національної безпеки Української держави утворює єдиний державно-правовий механізм, у якому якісно визначені складові елементи безпеки і який вирішує завдання та виконує функції щодо захисту життєво важливих інтересів особи, держави і суспільства в межах повноважень, визначених чинним законодавством України. Іншими словами, розглядаючи систему національної безпеки України в широкому розумінні, необхідно звернути увагу на те, що вона за формою вираження виступає як державно правова надбудова, орієнтована на практичну координацію усіх видів діяльності державних і громадських інститутів з метою досягнення стратегічної мети України – побудови суверенної, демократичної, соціально-правової держави [1]. Отже, ця стратегічна мета, визначена в Конституції України і утворює основну платформу для побудови нормативно-правового (зокрема – адміністративно-правового) механізму для реалізації Національною поліцією контрольньо-наглядових повноважень. Варто також зауважити на тому, що саме побудова суверенної, соціально-правової та демократичної держави є основними цілями сталого розвитку та забезпечення національної безпеки, а отже Конституція є одним нормативно-правовим актом, який визначає ключові положення, спрямовані на забезпечення захисту всіх суспільних відносин в державі.

В контексті зазначеного доцільно звернути увагу на положення ст. 17 Конституції України, в якій вказано, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності. Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом. На території України не допускається розташування іноземних військових баз [2]. Вказана норма встановлює пріоритет правоохоронних органів як основних суб'єктів захисту прав і свобод людини і громадянина. Водночас наведене положення також передбачає правові засади формування та функціонування військових формувань та правоохоронних органів, а також забороняє здійснення такого роду діяльності підрозділам, створеним із порушенням нормативно-правових актів. Доцільно також звернути увагу і на положення ст. 55 Конституції України.

В наведеній нормі вказано, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом. Кожен має право після використання всіх національних засобів

юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [2]. Отже, на законодавчому рівні диференціюються сфери повноважень та сутність діяльності судових та правоохоронних органів. Водночас громадянам також надається право та пропонується механізм захисту їх прав і свобод від незаконної діяльності правоохоронних органів. Таким чином, можна говорити про те, що конституціоналізм є основою формування адміністративно-правового механізму контрольно-наглядової діяльності Національної поліції України та інших правоохоронних органів.

Конституція становить правову основу системи і змісту усіх джерел права та є базою для подальшого розвитку законодавства України, на основі її положень приймаються всі інші нормативні акти, що регулюють діяльність поліції в Україні. Діяльність поліції діє в межах принципу верховенства права, відповідно до статті 3 Конституції; згідно статті 28 Конституції України ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню, отже поліцейським при застосуванні поліцейських заходів за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; відповідно до статті 29 Конституції України ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом; обмеження прав і свобод людини в діяльності поліції допускається виключно на підставах та в порядку, визначених статтею 64 Конституції України і законами України, за нагальної необхідності і в обов'язки, необхідному для виконання завдань поліції [3]. Необхідно також звернути увагу на те, що перелічені у II розділі Конституції України права та свободи людини і громадянина утворюють сферу діяльності поліції, чітко визначаючи пріоритет захисту. Контрольно-наглядова діяльність поліції також може здійснюватися виключно в правовому полі, яке визначає суспільні відносини, в межах яких доцільно та необхідно здійснювати такі функції як контроль та нагляд.

Висновки. Таким чином, конституційні засади здійснення контрольно-наглядової діяльності Національною поліцією полягають у формуванні нормативно-правового підґрунтя для регулювання адміністративної правоохоронної діяльності, яка відтворюється через розуміння органів правопорядку як невід'ємного елемента у структурі сектору безпеки та оборони, а також визнання повноцінної реалізації функції нагляду та контролю основними пріоритетними напрямками забезпечення національної безпеки.

В сучасному суспільстві створено та забезпечено функціонування низки інституцій, мета та основні завдання яких безпосередньо пов'язані як із забезпеченням реалізації правоохоронними органами своїх безпосередніх функцій, так і здійсненням контролю за діяльністю поліції (громадський контроль). Наразі головним пріоритетом держави є налагодження взаємозв'язку поліції із громадськістю, що, із урахуванням позитивного зарубіжного та міжнародного досвіду, має забезпечити повноцінний та всебічний захист прав та інтересів громадян, а також остаточно інтегрувати принцип нульової толерантності до правопорушень, який продемонстрував себе як ефективний за кордоном.

Список використаних джерел:

1. Конституційно правові засади національної безпеки України: монографія. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
2. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
3. Товпига Л.М. Правова основа діяльності поліції: сучасний стан в Україні і досвід країн ЄС. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/11.pdf